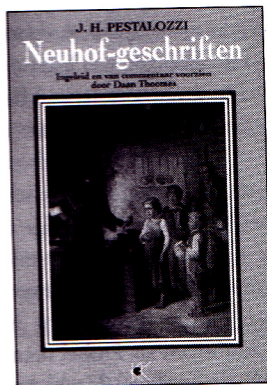

Johan Sturm

J.H. Pestalozzi, *Neuhof-geschriften*.
 Ingeleid, vertaald en van commentaar
 voorzien door D. Thoomes. Met een woord
 vooraf door prof. J. D. Imelman en een
 Geleitwort door A. Brühlmeier.
 Kampen: Kok, 1996.
 ISBN 90 242 7765 5, 76 blz., f 19,90

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) staat te boek als één van de merkwaardigste en invloedrijkste pedagogen uit het Duitse taalgebied. Ook in Nederland heeft men veel studie gemaakt van zijn leven en arbeid. Reeds in de jaren twintig van de vorige eeuw verscheen een Nederlandstalige editie van zijn verzameld pedagogisch werk, en vele geschriften van en over hem zouden nog volgen. In 1996 werd herdacht dat hij 250 jaar geleden in Zürich is geboren. Op verscheidene plaatsen over de hele wereld werd hier aandacht aan besteed. Merkwaardig genoeg is er bijvoorbeeld in China momenteel grote interesse voor zijn gedachtegoed. En ook Japanners willen nog wel eens speciaal Duits leren om van zijn ervaringen en ideeën kennis te kunnen nemen. Recentelijk zijn weer tal van hoofdzakelijk Duitstalige - publicaties toe-

gevoegd aan de toch al zeer omvangrijke Pestalozzi-boekerij. Sinds 1994 wordt een nieuwe wetenschappelijke uitgave van zijn gehele oeuvre bezorgd, nu ook op cd-rom te raadplegen. En er is zelfs een apart wetenschappelijk tijdschrift speciaal aan hem gewijd.

In ons land verscheen in dat herdenkingsjaar, met Zwitserse financiële steun, een klein fraai boekje waarvan de kern is een verzameling brieven van Pestalozzi rond het vraagstuk van de opvang en opvoeding van arme kinderen. De Utrechtse universiteitsbibliotheekmedewerker en historisch-pedagoog dr. Daan Thoomes vertaalde en annoteerde de ongeveer dertig pagina's tekst van Pestalozzi. Bovendien voegde hij een voorbeeldige biografische schets toe. Enkele tips voor een vruchtbaar gebruik van dit boekje in het hoger onderwijs, een selectie van belangrijke literatuur, en twee aanbevelende teksten van een Nederlandse en een Zwitserse geleerde completeren het geheel.

Het werkje maakt in al zijn beknoptheid en toegankelijkheid goed duidelijk waarom Pestalozzi nog steeds een grote naam heeft onder pedagogen. Zijn idealistische beschouwingen, zijn woede over maatschappelijk onrecht, zijn enorme betrokkenheid op het kind, zijn praktische experimenten en de beperkingen en grenzen waarop hij in die praktijk stuitte, zijn mensenkennis en wijsheid, zijn naïviteit en frustraties bieden ook nu nog talrijke leerervaringen voor wie zich wil wijden aan het ideaal van de maakbaarheid van mens en maatschappij. In zekere zin is Pestalozzi misschien wel het prototype, of, zo men wil, de karikatuur van de pedagoog: goedwillend, bevlogen, slordig, drammerig, onhandig, doenerig, aandoenlijk, een advocaat van het kind, een wat zweverige mensenvriend met een vlotte babbelen en het hart

- misschien een iets te groot hart - op de goede plaats.

Pestalozzi heeft vooral bekendheid gekregen als sociaal-pedagoog: degene die de armen wilde opvoeden voor de armoede, dat wil zeggen dat hij kansarmen zo goed mogelijk wilde toerusten voor een dragelijk, waardig, deugdzaam en relatief zelfstandig leven aan de onderkant van de samenleving. Een eerste voorwaarde om dit te kunnen bereiken was om de situatie van de doelgroep door en door te kennen. Pestalozzi leefde letterlijk met zijn cliëntjes. Hij had zelf als romantische boer en alternatieve producent aanvankelijk kinderen in dienst als goedkope werkkrachten, zoals al zijn verlichte en onverlichte collega-agrariërs. In tegenstelling tot dezen wilde hij verdergaan dan de kinderen alleen maar werk te geven om ze zo voor bedelen en zwerven te behoeden, laat staan dat hij ze louter wilde uitbuiten. Hij wilde oprecht hen goed voorbereiden op een betere en leefbare toekomst. De beste hulp die men kan geven, zo was zijn uitgangspunt, is hulp om te leren zichzelf te helpen, een idee dat met grote regelmaat - ook heden nog - in de armenzorg en de ontwikkelingshulp als een 'nieuw inzicht' de kop opsteekt. Pestalozzi streefde ernaar gemarginaliseerde kinderen morele en ambachtelijk-industriële vaardigheden bij te brengen teneinde hen in staat te stellen zoveel mogelijk zelf, nu en later, in een - weliswaar schamel - onderhoud te voorzien. 'Geef de arme geen vis, maar een hengel', om met Ho Chi Minh te spreken. Op zijn boerderij de Neuhaus nam Pestalozzi tientallen bedelkinderen onder zijn hoede, waarvan een deel overigens weer snel vertrokken was zodra ze door hun weldoener, met geld van mecenasen, gekleed en gevoed waren. Deze opvoedende opvang kostte uiteraard veel geld en inspanningen. Net als een moderne pedagoog

moest Pestalozzi veel tijd besteden aan het verwerven van fondsen voor zijn projecten. Destijds geschiedde dat nog door het benaderen van rijke filantropen in plaats van ambtenaren. Pestalozzi had een goed gevoel voor public relations, wat met name tot uiting kwam in zijn talrijke publicaties, waaronder prospectussen, open (bedel)brieven (zoals de onderhavige Armen- of *Neuhof-geschriften*), maar ook meer filosofische beschouwingen en literair werk. Hij had duidelijk minder aanleg als manager. Zijn werk voor de wezen en andere verschoppelingen had ongetwijfeld meer effect kunnen sorteren, indien hij een kundige zaakwaarnemer naast zich had gehad.

Naast zijn sociaalpedagogische arbeid, waar in het hier besproken boekje de meeste aandacht naar uitgaat, is Pestalozzi ook bekend vanwege zijn onderwijsinnovaties, die een inspiratiebron waren voor beroemde onderwijskundigen als Fröbel (van de kleuter- of fröbelschool) en Herbart (de grote man van de negentiende-eeuwse cognitieve psychologie). Pestalozzi meende dat leerlingen het meest gediend zijn met concrete en aanschouwelijke kennis, en natuurlijke ervaringen. Hij hechtte groot belang aan het goede voorbeeld, grote onderlinge betrokkenheid tussen pupil en onderwijzer, het bevorderen van een goede motivatie, vertrouwen in de leergierigheid en ontplooiingslust van het kind, stimuleren van het plezier in het leren, rekeninghouden met aanleg en geaardheid van ieder individu, zich richten op zelfwerkzaamheid en creativiteit, en op de harmonische ontwikkeling van hoofd, hart en hand. Kortom, de bekende idealen uit de lange geschiedenis van de pedagogische wijsheid. Opmerkelijk is voorts dat Pestalozzi opvoeding en onderwijs steeds beschouwde in een politiek en sociaal-economisch

kader. Ook in deze zin was hij een echte sociaal-pedagoog. Niet in de laatste plaats verdient hij aandacht omdat hij oog had voor handicaps en leer- en opvoedingsmoeilijkheden bij kinderen. Terecht geldt hij als één van de pioniers van het speciaal onderwijs.

Ik denk dat veel hedendaagse pedagogen bij het lezen van deze goed verzorgde uitgave van de *Neuhof-geschriften* een en ander zullen herkennen in de strevingen en wederwaardigheden van Pestalozzi. Het is niet ondenkbaar dat ze er ook lering, stichting, relativering en bemoediging aan zouden kunnen ontleen. Ik kan iedereen van harte adviseren wat tijd, al was het maar een uurtje, voor dit boekje uit te trekken.